

MOSSÈN ALCOVER I LA DESCOBERTA DE L'ART MEDIEVAL

FRANCESCA ESPAÑOL BERTRAN
Universitat de Barcelona – Amics de l'Art Romànic (IEC)

Mossèn Antoni M. Alcover va ser un viatger impenitent i els diaris de les seves eixides, el terme que emprava per a designar aquests recorreguts, ja siguin pels territoris de parla catalana o per països estrangers, mostren la pluralitat d'interessos que l'animaven. Com a filòleg, l'any 1906 va visitar, amb el doctor alemany Bernard Schädel, bona part dels Pirineus seguint substantius i conjugacions verbals. L'any 1900, però, ja havia resseguit una àmplia zona d'aquest territori i ho havia fet sol, «armat de metre, cinta i llapis», com ens descobreix en el diari corresponent, amb l'objectiu «de fer un llibre d'aquestes excursions arqueològiques».

L'eixida, ignorada per la historiografia de l'art, el va dur des de Barcelona fins a la plana de Vic, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses i Camprodon, i d'allí, per la vall del Ter, fins a Núria. Passant pel Montgrony, Gombren, Sant Jaume de Frontanyà i la Pobla de Lillet, va arribar a la Cerdanya. Després de recórrer un seguit d'indrets a l'entorn de Puigcerdà (Ger, All, Mosoll, Alp, Urtx, etc.), es va adreçar al Conflent, on va visitar Cornellà i Vilafranca. Les seves notes ens informen de l'anada al monestir de Cuixà i a la ciutat de Perpinyà, des d'on es va adreçar, entre d'altres, a Elna, Arles, Costoja i Ceret. Camí de Barcelona, es va aturar al monestir de Sant Pere de Rodes, Vilabertran, Sant Miquel de Fluvià i Girona. Tot seguit, es va dirigir a Besalú i a Olot, i d'allí a Sant Joan de les Abadesses i Ripoll, on el tren el va retornar al port barceloní.

L'itinerari va durar quaranta-dos dies (del 19 de juliol al 30 d'agost) i el va posar en contacte amb monuments rellevants del romànic català, projectes museogràfics pioners (com ara el Museu Episcopal de Vic) i personalitats amb les

Lambard. Estudis d'art medieval
Vol. XXIV (2012-2013), p. 9-10
ISSN: 0214-4573

quals compartia un interès comú per l'edat mitjana: a Besalú, per exemple, va coincidir amb l'olotí Francesc Montsalvatge i Fossas; a Vic, amb el canonge Jaume Collell i amb mossèn Josep Gudiol i amb l'historiador del dret Eduardo Hinojosa.

La cronologia d'aquest viatge és important. Tot i que en el recorregut es van deixar de banda les valls d'Aran i de Boí (mossèn Alcover no les va conèixer fins al 1906 en el decurs del viatge filològic), l'esperit que l'animava era el mateix que va impulsar Lluís Domènech i Muntaner a endinsar-se pel Pirineu el 1904 i el que va empènyer a fer-ho als integrants de la missió arqueològica patrocinada per l'Institut d'Estudis Catalans el 1907, de la qual en van formar part Josep Puig i Cadafalch, Josep Goday, Mossèn Josep Gudiol, Guillem M. de Brocà i el fotògraf Adolf Mas.

Tots ells perseguïen conèixer els monuments romànics que s'amagaven a les muntanyes i anunciar-los per mitjà de les corresponents publicacions. El valor d'aquestes iniciatives el copsem amb dades tan concloents com la que proporciona el mateix Alcover de la seva estada a Girona, on admira i descriu el claustre de la catedral l'existència del qual desconeixia.

Mossèn Alcover va abandonar aquest projecte molt aviat (probablement quan el diccionari el va abstenir d'altres ocupacions) però, quan va fer el viatge, la seva relació amb els edificis que va anar trobant tenia aquest objectiu. Els descriu a les seves notes amb un acurat llenguatge arquitectònic, en va aixecar plànols i en va dibuixar seccions diverses, les seves portalades, alhora que els detalls ornamentals que judica interessants. No en va, durant els seus anys de formació va estudiar dibuix i pintura amb l'artista mallorquí Francesc Mestre. Quan el mobiliari litúrgic era rellevant, el tenia en compte. A Mosoll, per exemple, es va fixar en el frontal que hi havia a l'església i en va assenyalar els trets iconogràfics distintius. Historiogràficament, és el primer a esmentar-lo. Fins i tot, en va desaconsellar la venda al capellà de l'indret, que el va consultar sobre el preu de la peça. Sis anys més tard, el frontal ingressava al Museu d'Art de Catalunya, venut per un antiquari barceloní. El mercat artístic també havia descobert el Pirineu i en treia partit.

Les notes del primer dietari d'eixides de mossèn Alcover han romàs inèdites fins a la seva publicació, l'any 2001, per part de la Dra. M. Pilar Perea. Vist el seu interès, Amics de l'Art Romànic va voler sumar-se al centenari d'Antoni M. Alcover, i va organitzar durant el curs 2012-2013 el cicle de conferències *L'excursionisme científic i la descoberta de l'art medieval* perquè contribuís a reivindicar el paper del filòleg mallorquí com a potencial historiador de l'arquitectura romànica catalana i com a pioner dels viatges arqueològics al Pirineu. Dins d'aquest context també s'han abordat les figures de Francesc Carreres i Candi, del qual l'any 2012 s'han commemorat els cent cinquanta anys del naixement, i de mossèn Josep Gudiol i Cunill, vinculat al Museu Episcopal de Vic des que es va fundar. Tots ells són personatges de gran erudició i protagonistes de la descoberta del patrimoni monumental català d'època medieval que es va gestar a redós de l'excursionisme científic.